

TOPORUL DE BRONZ CU DOUĂ TĂIȘURI DE LA IZVOARELE (JUD. ILFOV)

DE

A. VULPE

În volumul dedicat topoarelor cu gaură de înmănușare transversală din România am publicat, la Nr. 285, un fragment de topor, descoperit la Izvoarele (jud. Ilfov), pe care l-am considerat atunci ca ne mai putînd fi determinat din punct de vedere tipologic¹. În urma unei sugestii primite de la colegul B. Hănsel, care mi-a atras atenția asupra unor topoare din Bulgaria (vezi mai jos), mă simt dator să reiau în discuție piesa respectivă.

Jumătatea de topor (piesa este ruptă chiar în zona tubului de înmănușare) a fost descoperită, potrivit informațiilor primite prin bunăvoința domnului Barbu Ionescu din Oltenița, căruia îi va reveni sarcina să publice și alte descoperiri apărute tot atunci, cu prilejul terasărilor efectuate, în 1963, în apropierea unei așezări, de pe suprafața căreia s-au cules cioburi¹ aparținînd culturii Tei. Piesa, după toate aparențele, este o descoperire izolată. Reconstituit pe baza analogiilor citate mai jos, toporul avusese inițial două tăișuri (fig. 1). Prelungirile tubului de înmănușare erau întărite prin cîte două nervuri. Pe una din părți, desigur cea de jos, tubul era prevăzut cu o prelungire (probabil două, ca la piesele din fig. 2/1) asemănătoare unui pinten. Toporul a fost lucrat din bronz, cu îngrijire, cusăturile și impuritățile de turnare fiind înlăturate. Este acoperit de o patină bună, de culoare verde-albăstrie. Fragmentul păstrat măsoară în lungime 8,6 cm; reconstituit, are o lungime de circa 17 cm. Se păstrează în muzeul orașului Oltenița, sub Nr. Inv. 91.

Cea mai apropiată analogie o găsim în toporul, descoperit în mod întîmplător, la Begunci, în zona Plovdivului (fig. 2/1)². O altă piesă asemănătoare a fost mai de mult descoperită la Stol, lângă Sevlievo, în Bulgaria de N³. Ambele aceste piese se aseamănă cu cea de la Izvoarele și prin faptul că au cele două prelungiri în formă de pinten, în partea de jos a tubului de înmănușare. Tot din Bulgaria mai sînt cunoscute două

¹ *Äzte und Beile in Rumänien*, I (1970), PBF, IX, 2, p. 65, pl. 18/285.

² P. Detev, în *Arheologia-Sofia*, 8, 1966, 3, p. 55, fig. 3.

³ A. Milčev, în *Izvestiia-Sofia*, 19, 1955, p. 368, fig. 14.

piese descoperite la Obručišče și păstrate în muzeul din Stara-Zagora⁴. B. Hänsel îmi mai semnaleză un exemplar din Bulgaria, fără locul de descoperire menționat, păstrat în muzeul național din Sofia și încă inedit. În același muzeu, tot nepublicată, se mai află și o formă de turnat pentru asemenea topoare.

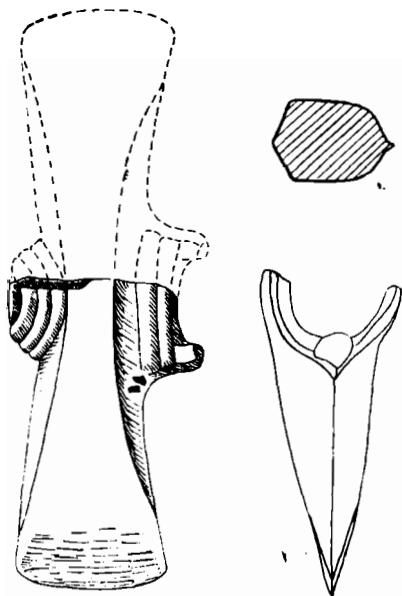

Fig. 1. — Toporul de la Izvoarele.

Kilindir și, în plus, un element de datare pentru cea de-a doua secure, cea de tip cretan. Aceasta din urmă, cum se știe, apare destul de des în minoicul târziu (în special în etapele LM I și LM II)⁷; un exemplar a fost descoperit, în mod izolat, și la Semerdževo, lângă Ruse, în Bulgaria de N⁸.

În sfârșit, o ultimă analogie mai depărtată o găsim în toporul bipen de bronz, ornamentat, descoperit în condiții neclare, la Långkärra, în Suedia de S (fig. 2/4). Această piesă, izolată în mediul nordic, a mai fost discutată în lumina legăturilor cu sudul, respectiv cu piesele analoge de la Kozoresovo și Kilindir, ajungându-se pe bună dreptate la concluzia că reprezintă o influență pornită de la Dunărea de jos⁹. Aș atrage doar atenția asupra faptului că modul de a decora tubul de înmănușare cu cîte o proeminență de o parte și de alta se regăsește la unele topoare cu disc

⁴ B. Nikolov, în *Izvestiia-Sofia*, 22, 1959, p. 333, fig. 1.

⁵ S. Casson, *Macedonia, Thrace and Illyria* (1926), p. 131 și urm. și fig. 45/1 (toporul) și 45/2 (secera). Cf. și W. A. Heurtley, *Prehistoric Macedonia* (1939), p. 101 și fig. 104/bb la p. 231.

⁶ A. M. Tallgren, în *ESA*, 2, p. 162, fig. 97.

⁷ H. G. Bucholz, în *PZ*, 38, 1960, p. 43; vezi în general și O. Montelius, *La Grèce préhistorique* (1924), pl. 5.

⁸ A. Milčev, *op. cit.*, fig. 12.

⁹ H. G. Bucholz, *op. cit.*, p. 39 și urm.

din perioada târzie a epocii bronzului carpato-dunărean¹⁰ și că aceasta ar putea fi un indiciu pentru datarea piesei de la Långkärra în perioada corespunzătoare¹¹.

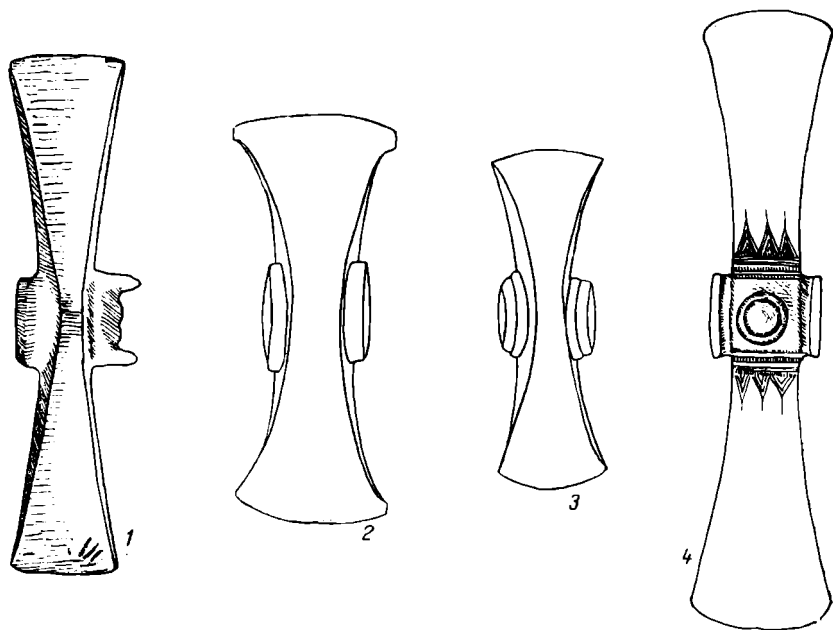

Fig. 2. — 1, Begunci (după Detev); 2, Kilindir (după Casson); 3, Kozoresovo (după Tallgren); 4, Långkärra (după Buchholz).

În lumina celor spuse pînă aici rezultă că tipul de topor bipen de bronz cu tub de înmănușare — propun să fie denumit de tip Begunci — este relativ bine reprezentat în spațiul carpatobalcanic, fiind un produs local, așa cum o dovedește forma de turnat din muzeul Sofia. Cele câteva elemente de datare — contextele de la Kozoresovo și Kilindir — fac foarte probabilă fixarea cronologică a tipului Begunci în perioada finală a bronzului, respectiv secolul al XIII-lea¹². Apariția lui cu un veac mai devreme ar fi de asemenea plauzibilă. Prezența tipului în spațiul nord-pontic s-ar explica prin legăturile culturale cu zona balcanică și, eventual, și prin pătrunderi de populații din stepile răsăritene la Dunărea de jos. Aceasta din urmă afirmație și-ar găsi confirmarea în definirea recentă

¹⁰ A. Vulpe, *op. cit.*, 86 cu nota 2 și p. 103 (în România, exemplarele de la Nadiș, Nr. 482 și Nehoiu, pl. 56/C₁); vezi însă în special piesele de la Koufim, Boemia (K. Willvonseder, în *Sudeta*, 11, 1935, p. 56), Winklarn și Greiner-Donaustrudel, în Austria (idem, *Die mittlere Bronzezeit in Österreich* (1937), pl. 37/1 și 54/5), reg. Beregovo (J. Hampel, *Bronzkor*, III, pl. 255/1) și sceptorul de la Vel'ký Blh, Slovacia (M. Novotná, *Die Äxte und Beile in der Slowakei* (1970), *PBF*, IX, 3, p. 58, Nr. 380, pl. 22/380). Aceeași reprezentare și la așa-numitele „Doppelparmknäufe” (care ar putea fi eventual topoare votive sau pentru parctici rituale) de tip Vel'ký Blh-Domănești (cf. de exemplu M. Novotná, *op. cit.*, p. 61 și urm. și pl. 23, 24).

¹¹ Puțin mai recentă decît datarea propusă de Buchholz în perioada Montelius II-mijlocie (*op. cit.*, p. 40).

¹² Nu pot în nici un caz accepta datarea de către P. Detev în secolele VIII—IV î. e. n. a toporului de la Begunci (*Arheologia-Sofia*, 8, 1966, 3, p. 55.).

a grupului cultural Coslogeni, documentat în special în jud. Ialomița, sud-estul Ilfovului și Dobrogea¹³.

Pe de altă parte, descoperirea toporului de la Izvoarele în preajma unei așezări Tei (rămîne de văzut cărei faze îi corespunde așezarea) poate că nu se datorează cu totul înîmplării. Legături între cultura Tei și Macedonia au fost în repetate rînduri semnalate¹⁴. Postularea existenței, în Bulgaria, a unei culturi care să fi mijlocit aceste legături explicîndu-le se impune. Descoperirile recente din epoca bronzului de la Raskopanica și Plovdiv aduc oarecare lumină în acest domeniu¹⁵. În tot cazul aria de răspîndire a topoarelor de tip Begunci pare a corespunde tocmai întinderii acestei presupuse culturi.

Din punct de vedere tipologic, topoarele de tip Begunci se situează în marea grupă a topoarelor de aramă sau de bronz bipene, frecvente în lumea egeică, dar care se răspîndesc sub formă de topoare-lingouri în întreaga Europă¹⁶. Este deci verosimil a considera toporul de tip Begunci ca fiind produsul evoluției locale balcanice dintr-un prototip cretan. În acest sens, prezența în depozitul de la Kozoresovo a celui de-al doilea topor, cel de tip cretan, este grăitoare. Tehnica de lucru a topoarelor de tip Begunci este însă analogă celei folosite la topoarele cu gaură de înmănușare transversală și cu tăiș vertical, specifice epocii bronzului sud-est european.

DIE ZWEISCHNEIDIGE BRONZENE AXT VON IZVOARELE

ZUSAMMENFASSUNG

Einem Hinweis des Kollegen B. Hänsel folgend, behandelt Verfasser das bereits veröffentlichte Axtfragment von Izvoarele, Kreis Ilfov (Anm. 1) nochmals und stellt es wieder her als eine symmetrische Doppelaxt, die zwei mit Rippen verstärkte Schaftrohrfortsätze aufweist (Abb. 1/1). So betrachtet ist die Axt von Izvoarele einem Typ zuzuschreiben, der verhältnismäßig gut in Bulgarien vertreten ist, und den Verfasser als Typ Begunci bezeichnet (nach der Axt von Begunci; vgl. Anm. 2). Ähnliche Stücke werden angeführt aus Bulgarien (Anm. 3 u. 4); desgleichen eine Gußform für derartige Äxte, die unveröffentlicht im Mus. Sofia liegt. Chronologische Anhaltspunkte bieten die Funde von Kilindir, Makedonien (Abb. 2/3) (die Axt lag in der oberen Schicht, wo auch eine bronzene Knopfsichel sowie spätmykenische Keramik des 13. Jh. zutage gefördert wurden; Anm. 5) und das Depot von Kozoresovo, Bez. Odessa (dort auch eine kretische einfache Doppelaxt sowie 12 Knopfsicheln; Anm. 6).

¹³ S. Morintz și N. Anghelescu, în *SCIV*, 21, 1970, 3, p. 373 și urm.

¹⁴ I. Nestor, în *BerRGK* 22, 1933, p. 104 și nota 417; A. Vulpe, în *Dacia*, N. S., VIII, 1934, p. 327.

¹⁵ P. Detev, în *Apulum*, 7. 1, 1968, p. 61 și urm. Ptr. Plovdiv cf. idem, în *Arheologia-Sofia*, 1964, 4, p. 66 și urm. Această cultură balcano-dunăreană, cum o numește S. Morintz, se definește mai bine dacă se iau în considerare și mormintele de înmormîntare de la Zimneca (*SCIV*, 21, 1970, 3, p. 413).

¹⁶ Tratatate în mod cuprinzător de H. G. Bucholz, *op. cit.*; cf. și M. Garașanin, în *BerRGK*, 39, 1958, p. 49 și urm.

Die beiden Funde lassen eine Zeitstellung innerhalb der Spätbronzezeit (etwa das 13. Jh. ; das 14. Jh. sei aber auch nicht ausgeschlossen) als am wahrscheinlichsten annehmen. Als entfernte Analogie führt Verfasser das Einzelstück von Långkärra in Südschweden an und deutet an, daß die Warzen, die auf beiden Seiten des Schafthelmes der betreffenden Axt jeweils dargestellt sind, einen ähnlichen Gedanken vertreten wie diejenigen auf einigen Nackenscheibenäxten aus dem mittleren Donaugebiet (Anm. 10) und demnach vielleicht für eine spätere Datierung der Axt von Långkärra sprechen (bzw. in der späten Bronzezeit).

Der Typ Begunci ist der größeren Axtfamilie der Doppeläxte zuzuteilen, die sich von der Ägäis aus nach Westeuropa hinstreckte (Anm. 16). Im engeren Begriffe wäre unser Typ von den kretischen einfachen Doppeläxten abzuleiten, wie es auch der Befund von Kozoresovo andeutet. Begunci-Äxte sind aber den in Südosteuropa häufig auftretenden Schaftlochäxten technisch ähnlich hergestellt worden und wären einer bis jetzt noch nicht scharf bestimmten Kultur der Mittel- und Spätbronzezeit Bulgariens zuzuschreiben (vgl. Anm. 15, von der sogenannten Raskopanica-Kultur).

